6. ZENBAKIA 2026KO URRIXA (URRIA)/ZEMENDIXA (AZAROA)

ZUBIXA

OÑATIKO ALDIZKARIA

PILOTA OÑATIN: FRONTOIEN, DESAFIOEN ETA KIROLAREKIKO GRINAREN HISTORIA

IDIGORASTARRAK (ETA IV)
LOS OTROS IDIGORAS

TOXOPLASMOSIA
ARRISKUTSUA AL DA HAURDUNALDIAN?

MADALENA
HISTORIA HANDIKO ERMITA BATEN HISTORIA.

Kartela osorik erreproduzitua, informazio-helburuz. Iturria: Oñatiko Udala.

Oñati bere tradizioen gainbeheraren aurrean

Joan den irailaren 9an gure parrokiatik Arantzazura egindako erromesaldiak azken urteetako parte-hartzerik txikienetako bat izan zuen, txikiena izan ez bazen. Eta ez da gertakari isolatu bat. Gero eta jende gutxiago ikusten dugu Oñatiko Corpusaren ospakizunean edo San Migel egunean, eta erakundeen presentzia ere nabarmen murriztu da gure udalerriko ohiko ospakizun askotan.

Gure herriko ospakizun katolikoetan parte-hartzea, tamalez, urtez urte gutxitzen ari da. Gauza bera gertatzen da sakramentuen ospakizunarekin ere, mendeetan zehar katolizismoarekin lotura estua izan duen herri batean. Bakoitzaren sinesmen pertsonaletatik harago, aldaketa honek merezi duen galdera bat planteatzen du: zer gertatzen da tradizioak bizirik mantentzen dituen komunitatea desagertzen denean?

Zubixaren zenbaki honetan Magdalena ermitari buruzko erreportaje bat argitaratzen dugu. Santxolopetegi auzoaren eta Oñatiren historiari estuki lotutako lekua da, eta belaunaldiz belaunaldi ezkontzak eta bestelako erlijio-ospakizunak egin izan dira bertan. Gaur egun, ospakizun horietako batzuk desagertzeko arriskuan daude, eta, haiekin batera, gure herriko bizitzaren eta memoriaren zati bat ere bai.

Bere argi eta itzalekin, Eliza Katolikoa mendeetan zehar Oñatiko eta Euskal Herriko historiaren, kulturaren eta nortasunaren parte izan da. Gaur egun haren presentzia askoz txikiagoa da, baina gure ohitura, jai, eraikin, sinbolo eta komunitatea ulertzeko modu asko nekez azal daitezke Gizakia gure gizartearen erdigunean jarri duen ondare garrantzitsu hori gabe.

Aldi berean, gero eta joera handiagoa ikusten dugu gure tradizioak beren jatorri erlijiosotik bereizteko. Zilegi da gizarte bat aldatzea eta belaunaldi berriek fedea beste modu batean bizitzea. Baina gauza bat da gizarte baten bilakaera naturala edo eragindakoa, eta beste bat mendeetako tradizioak haiei jatorria eta zentzua eman zien edukirik gabeko ospakizun bihurtzea.

Ez da iraganera itzultzea, ezta Eliza Katolikoaren eragina, batzuetan, gehiegizkoa izan zitekeen garaiak idealizatzea ere. Kontua da gordetzea merezi duena gordetzen jakitea: ondarea, memoria, komunitate-sentimendua eta Gizaterian, onerako, arrasto sakona utzi duen tradizio kristau baten balioak.

Komunitate batek aurrera egin dezake bere memoriari uko egin gabe. Aldatu egin daiteke bere sustraiak ezabatu gabe. Eta etorkizunera ireki daiteke mendeetan zehar bere nortasunaren parte izan denaz lotsatu gabe.

Izan ere, belaunaldiz belaunaldi gurekin izan diren tradizioak eta fedea, bata bestearen atzetik, desagertzen uzten baditugu, Oñatik ez ditu ospakizun batzuk bakarrik galduko. Bere arimaren zati bat ere galduko du.

ARAOTZ

1.953

ZENBAKI HONETAN

03 Editoriala: Oñati bere tradizioen gainbeheraren aurrean.

05 Baserritarrok ere, Azaroaren 29ra begira.
Xabier Iraola Agirrezabala.

06 Pilota: Indarra eta tradizioa.
Elkarrizketa: Esteban Ugarte

14 Madalena: Oñatiko auzo zahar bat eta «Duke Santuaren» babeslekua.
Elkarrizketa: Miguel Ángel Ormazabal Urutia.

25 Oñatiko Historia.
Oñatiko benetako leinuak: Idigorastarrak (eta IV). Los otros Idigoras

29 Toxoplasmosia.
Katuak eta haurdunak: elkarrekin bizi daitezke?

32 Quousque tandem? Betirako denaz.
Manu Egaña Txopitea.

34 Haizearen Ahotsean: Ahaleginaren kultura.
Iñaki Madison.

Argazkia: ZUBIXA

www.zubixa.eus

BASERRITARROK ERE, AZAROAREN 29RA BEGIRA

Xabier Iraola Agirrezabala

Azaroaren 29an Madrilgo Kongresu eta Senaturako hauteskundeak ospatuko dira, eta harantz begira gaude baserritarrok ere. Agian gutako askorentzat urrutiegi geratzen diren hauteskundeak dira, baina —tamalez edo zorionez, hori irakurle bakoitzaren esku uzten dut— ukaezina da Madrilgo Kongresuak, eta hango gehiengo eta indar politikoen arteko akordioen ondorioz aterako den Gobernuak, zeresan handia duela baserritarren etorkizunean; datozen lau urteetan behintzat.

Alde batetik, estatu osorako onartu eta sustatzen den oinarrizko legedia Madrilen onartzen delako; sarri askotan oinarrizko legeditzat joz eta erkidego autonomoen eskumenak hankazpian jarriz, eta beste batzutan kontrako norabidean: berez onartu beharko zukeena, gustukoa ez denez, erkidego autonomoen eskuetan abandonatuz.

Azken urteotan abeltzainek pairatzen ari diren animalien gaitzen bata bestearen gaineko pilaketan argi asko ikusi dugu gauza gehienak Madriletik erabaki direla, aurrez esan bezala, estatuko oinarrizko legedia denaren aitzakian.

Hori bai, ederki asko ahazten dute —gipuzkoarron kasuan behintzat— lparraldean gertatzen denak eragin zuzen eta azkarragoa duela gure sektorearengan, agian Andaluzian edo Valentzian gertatzen denak baino.

Bestetik, gure sektorean hain garrantzitsua den Europako Nekazaritza Politika Bateratuan (baserritarren artean PAC bezala ezagutzen dena), Madrilgo Gobernuak du, oraingoz, Europako erakunde ezberdinekin harremanak eta negoziazioak izateko ahalmen osoa. Gaitzekin gertatzen den bezala, eta irakurleak azkar asko ulertuko duen moduan, Euskadiko lehen sektoreak antza handiagoa du, administratiboki, Frantziako lparralde edo Akitania Berriarekin edota Portugalgo iparraldeko sektorearekin —berriro diot— Andaluzia edota Mediterraneoko eskualdeetako sektorearekin baino. Eta honenbestez, gure sektoreak duen problematikari (anitza eta sakona baita) aurre egiterakoan, guk beharko genukeen PACaren ildoak eta tresnak zeharo ezberdinak dira, gure lagun andaluziarrek beharko zuketenarekin alderatuta.

Hau dena esanda, argi geratzen da Euskadiko baserritarrok ere gure errealitatea eta problematika Madrilgo Kongresura helarazteko ahots propioa behar dugula izan; lehen sektoreko errealitatea anitza eta ezberdina denez, proposamenak eta eskabideak ere ezberdinak izan behar dutelako, xinplifikazioaren aitzakian errealitate ezberdinak berdin trata ez ditzaten.

PLAZAOLA

MARIANO JUARISTI MENDIZÁBAL ATANO III, OÑATIN

PILOTA

4

INDARRA TRADIZIOA

Pilota Oñatiko historiaren eta bizimoduaren parte izan da mendeetan zehar. Frontoiek, desafioek, klubek eta pilotari belaunaldiek bizirik mantendu dute kirol hutsa baino askoz gehiago den tradizioa: gure memoria kolektiboaren parte den tradizioa.

1959ko maiatzaren 1ean Olabarrietako Belategiren eta Araozko Arregiren artean jokatutako partidak Oñati geldiarazi zuen.

Oñatiko pilotaren historia ezin da kontatu jokalari handien bidez bakarrik. Txapelketak antolatu dituztenen, txikienei irakatsi dietenen, pilotalekuak zaindu dituztenen eta udalerrian erro sakonak dituen tradizio bat bizirik mantentzeko ordu amaigabeak eskaini dituztenen historia ere bada.
Esteban Ugartek ondo ezagutzen du errealitate hori. Inoiz pilotari izan ez bazen ere, berrogeita hamar urte inguru daramatza Aloña Mendi Kirol Elkarteko pilota sailari lotuta. Zuzendaritza batzordeko kide izan zen eta, duela hamarkada bat inguru bere erantzukizunak utzi zituen arren, klubarekin lankidetzan jarraitzen du.
Oñatiko pilotaren historian zein izenek leku nabarmena izan beharko luketeen galdetzen diogunean, bere erantzuna adierazgarria da. Pertsona zehatz bat nabarmendu baino lehen, nahiago du belaunaldiz belaunaldi kirol honi eutsi diotenen kolektiboaren lana aitortu. Bereziki gogoratzen ditu egunero pilotalekura gaztetxoei irakastera joaten ziren entrenatzaileak; gehienetan pertsona anonimoak izan ohi dira, eta beren lanak bakarrean jasotzen du merezi duen aitortza.

Txantxiku Txokotik Aloña Mendira

Oñatiko pilotaren bilakaera ulertzeko, Txantxiku Txokok udalerriko kirol bizitzan funtsezko papera betetzen zuen urteetara jo behar da. 1941 eta 1967 artean, Txantxiku Txoko izan zen Oñatin pilota sustatu zuen erakundea; 1967az geroztik, lan hori Aloña-Mendi K.E.ri dagokio.
Oraindik existitzen den elkarte honek hainbat kirol jarduera bultzatzen zituen, hala nola pilota, mendizaletasuna eta txirrindularitza. Bere antolakuntza gaitasuna 1953ko Ziklokros Munduko Txapelketaren antolaketan geratu zen agerian.
Aloña Mendi 1949an jaio zen futbol klub gisa. 1967an, Txantxiku Txokotik zetozen pilota, mendi eta txirrindularitza sailak bere gain hartu zituen, herriko kirolaren antolaketan etapa berri bati hasiera emanez.
Lehen urte haietan, pilotazaleen jarduera tokiko txapelketetan eta Deba Goieneko Txapelketa ospetsuan kontzentratzen zen batez ere. Lehiaketa federatuak iristearekin eta Herri arteko Txapelketaren garapenarekin batera, pilotari oñatiarrak Gipuzkoako beste udalerri batzuetan maizago lehiatzen hasi ziren.

Belategi vs Arregi. DR

Bi erakundeen historia, beraz, ezin da banandu Oñatiko pilotaren bilakaeratik.

Plazako pilotalekua, Oñatiko pilotaren bihotza

Belaunaldiz belaunaldi, plazako pilotalekua Oñatiko topagune nagusietako bat izan da. Bertan ikasten zuten haurrek jolasten, bertan jokatzen ziren tokiko txapelketak eta bertan egiten ziren udalerri osoko zaleak biltzen zituzten partidak. Oñatiko plazan kokatutako Herriko Pilotakua 1860ko uztailekoa da. Baina pilota ez zen hirigunera mugatzen. Auzoek eta udalerriko beste espazio batzuek ere bazituzten pilotalekuak: Araotz, Arantzazu, Zubillaga, Olabarrieta, Madalena eta San Lorentzo; Aloña zinean, Agustinoetan eta barazki plazan ere izan ziren. Batzuk desagertu egin dira. Esteban Ugartek bereziki gogoratzen ditu Araotz, Zubillaga eta Olabarrietakoak, baita Arantzazun egon zena ere.

Bereziki samurra da hirurogeiko hamarkadan Azoka Plazan egokitutako pilotaleku txikiaren oroimena. Neurri txikikoak baziren ere, gazteei neguan eta euri egunetan jolasteko lekua eskaintzen zien. Plaza berrantolatu zenean desagertu zen.

Instalazio estaliak ia existitzen ez ziren garaian, pilotariek alternatibak bilatu behar zituzten praktikatzen jarraitzeko.

Batzuk Arantzazura igotzen ziren bizikletaz edo motoz bertako pilotaleku estaliak aprobetxatzeko, normalean asteburuetan. Zubikoa kiroldegiko pilotalekua irekitzea, 1984ko ekainean, beste mugarri bat izan zen tokiko kirol azpiegituretan.

Belategi Arregiren aurka: plaza bete zuen erronka

Oñatiko kolektiboaren memorian dauden partida ugariren artean, Esteban Ugartek bereziki gogoratzen du bi pilotari lokal aurrez aurre jarri zituen erronka bat: Eufrasio Belategi eta Manolo Arregi.

1959ko maiatzaren lehena izan zen, eta ikusmina ezohikoa izan zen. Gogoratzen dituen lekukotzen arabera, plazako pilotalekua hainbesteraino bete zen, ezen eremutik kanpo ere ikusleak baitzeuden.

Belategi Olabarrieta auzokoa zen. Hogeita bi urte bete baino pixka bat lehenago arte frantziskotarra izana zen eta nahiko ezezaguna zen zale askoren artean. Bere aurrean Manolo Arregi zegoen, herrian ezaguna zen pilotaria eta bere kadrilak babestua.

Olabarrieta auzoko talde baten eta Oñatiko kaleko Manolo Arregiren kadrilaren arteko lehiatik sortu zen lehia: alde bakoitzak 5.000 pezeta jokatu zituen bere ordezkariaren alde. Belategi nagusitu zen 22 eta 19.

«Belaunaldiz belaunaldi, plazako pilotalekua Oñatiko topagune nagusietako bat izan da»

Elordi vs Ezkurdia

Urte haietan, erronkak pilotaren kulturaren funtsezko zati ziren. Ez zen lehiatzea soilik: kadrilen harrotasuna, jokalarien ospea eta, askotan, apustu ekonomiko garrantzitsuak zeuden jokoan.
Partidak ez zuen polemikarik gabe utzi. Estebanek kontatzen duenaren arabera, Arregiren pilota bat ez zen epailearen saskian sartu ahaztu egin zelako, eta Arregiren utzitako pilota baten inguruko epai bat protestatu zen. Eztabaidek hainbeste luzatu zuten topaketa, ezen Oñatiko etxekoandreek beren buruari galdetzen zioten non zeuden gizonak, etxera bazkaltzera iristen ez zirenak. Belategi eta Arregiren arteko partida tokiko pilotaren gertakari handien artean geratzen da gogoan.

Deba Goiena, txapelketa bat baino askoz gehiago

Hamarkadetan zehar, Deba Goieneko txapelketa eskualdeko pilotari afizionatuentzat lehiaketa garrantzitsuenetako bat izan zen.

Esteban Ugartek gogoratzen duenez, 1949 inguruan hasi zen Aretxabaletan. Bere antolakuntza herriz herri igaro da, lehiaketa bizirik mantentzea ahalbidetu duen formula. Bertan Debagoiendako udalerriek hartzen zuten parte, hala nola Oñati, Arrasate, Bergara, Antzuola, Aretxabaleta eta Eskoriatza, Debabarreneko eta inguruko beste herri batzuekin batera, hala nola Eibar eta Ermua.
Hirurogeiko hamarkadaren amaiera arte, txapelketa hau oñatiar pilotarien erreferentzia lehiakor handienetako bat zen. Tokiko txapelketek ere interes handia pizten zuten, bereziki beren finalek, bizilagun ugari biltzen baitzituzten.
Ondoren, Herri arteko Txapelketaren garapenak eta Gipuzkoako Federazioaren lehiaketek Aloña Mendiren kirol zerumugak zabaltzea ahalbidetu zuten.

Txapeldun handiak Oñatira iristen zirenean

Korpusetako eta San Migel jaiak leku nabarmena betetzen dute Esteban Ugarteren oroitzapenetan. Urte askotan zehar, bi ospakizun horiek pilota profesionaleko figura nagusiak ikusteko aukera eskaintzen zieten oñatiarrei.
Oso ohikoa zen denboraldi bakoitzeko buruz buruko txapeldunak Oñatin jokatzea jai horietakoren batean. Plazako pilotalekutik pilotako izen handiak igaro ziren, hala nola Atano, Gallastegi eta Arriaran anaiak.
Jaialdi hauen antolaketa estuki lotuta zegoen Bergara, Eibar, Gasteiz eta Donostiako enpresa profesionalekin, Empresas Unidas taldean bilduak.
Bergaran, Gabilondo familiak eta Ugarte gerenteak paper nabarmena betetzen zuten partiden antolaketan. Asteazken eta larunbatetan jaialdiak ospatzen ziren normalean, baina Oñatiko jaietan maila handiko partidak eramaten ziren udalerrira, tokiko zaleen zaletasun apartekoa aprobetxatu nahian.
Eguraldiak, ordea, beti alda zitzakeen planak. Plazako pilotalekua estali gabe zegoenez, euria egiten zuenean Bergarara eramaten ziren partidak, non gauez jokatzen ziren

«Plazako pilotalekutik pilotako izen handiak igaro ziren, hala nola Atano, Gallastegi eta Arriaran anaiak»

Reyes Corcostegui, Sabino Zuazabeitia eta Ángel Elgero txapela jartzen.

Uxue Oses

Jaietan txapeldun handiak izateko tradizio hori hirurogeita hamarreko hamarkadaren erdira arte mantendu zen gutxi gorabehera, nahiz eta ondoren jaialdiak antolatzen jarraitu zen.

Jolasean ikustetik monitoreekin entrenatzera

Azken hamarkadetan Oñatiko pilotak izandako aldaketa sakonenetako bat entrenamendu metodoen transformazioa izan da.
Antzina, haurrek batez ere jolasean ikasten zuten. Ez zegoen gaur egungo prestakuntza sistemarik eta pilotari bakoitzak bere teknika propioa garatzen zuen. Ohikoa zen bere esku nagusia soilik erabiltzen zuten jokalariak aurkitzea, inork kontrakoa erabiltzen irakatsi gabe.
Baldintza materialek ere ez zuten ikastea errazten. Instalazio estalirik ez egoteak asko mugatzen zituen neguan entrenatzeko aukerak.
Gaur egungo egoera oso bestelakoa da. Pilotari gazteek monitoreak, entrenamendu antolatuak eta alderdi fisikoak, teknikoak zein taktikoak uztartzen dituen prestakuntza dituzte.

Txikitatik ikasten dute pilotalekuko posizio ezberdinetan moldatzen, bi eskuak erabiltzen eta lehen askoz modu intuitiboagoan bereganatzen ziren kolpeak praktikatzen.
Lehiaketa ere aldatu egin da. Antzina tokiko eta eskualdeko txapelketek jardueraren zati handi bat biltzen zuten bitartean, Aloña Mendiko jokalariek Gipuzkoako txapelketa ugaritan hartzen dute parte gaur egun eta, nabarmentzen direnean, Euskal Herriko lehiaketetan sartzen dira.
Modalitateei dagokienez, Oñati estuki lotuta egon da esku pilotarekin. Paletak ere izan du zenbait presentzia, baita Aloña Mendiren partaidetza federatuekin ere denboraldi batzuetan, baina ez zuen inoiz eskukoaren protagonismoa lortu. Oñatin jaiotako profesionalen artean Jose Ramon Azkoitia dago, esku pilotakoa, 1974an debuta egin zuena. Zesta puntan Isasa anaiak nabarmendu ziren —Bixente, Pedro eta Manolo—, 1940ko hamarkadan debuta egin zutenak.

Madalen Etxegarai eta Uxue Oses: emakumeen protagonismoa

Emakumeak pilotara biltzea da kirol honen historia hurbileko beste aldaketa garrantzitsu bat.
Esteban Ugartek bereziki bi pilotari nabarmentzen ditu, txikitatik Aloña Mendin trebatutakoak: Madalen Etxegarai eta Uxue Oses. Biek ala biek kirol ibilbide bat garatu dute, bere balorazioaren arabera, euskal emakumezkoen pilotako jokalari nabarmenen artean kokatzen dituena. Batek aurrelari gisa jokatzen du eta besteak atzelari gisa, klubeko beheko kategoriatan urteetan egindako lana islatzen duen konbinazioa osatuz.
Beren ibilbideak esanahi berezia hartzen du pilotazale historia tradizioz gizonezkoena izan den udalerri batean.
Esteban Ugarterentzat, bi jokalari hauek lortutako garapena Oñatiko pilotaren azken urteetako gertakari nabarmenetako bat da.

«Belaunaldiz belaunaldi, plazako pilotalekua Oñatiko topagune nagusietako bat izan da»

Ahaztezina den finala Arrasateren aurka

Pilotari lotutako berrogeita hamar urteetako oroitzapen pertsonalen artean, Esteban Ugartek bereziki samurra den bat gordetzen du: Oñatik Aloña Mendin egindako etapan lortutako Herri arteko Txapelketako lehen finala.

Lehen final hura 1979an jokatu zen, Eibarko Astelena pilotaleku historikoan, eta Oñati eta Arrasate jarri zituen aurrez aurre. Arrasate izan zen txapeldun eta Oñati txapeldunorde. Oñatik lortu zituen Gipuzkoako Herri arteko Txapelketako lau finaletatik lehena izan zen: 1979, 1980, 1986 eta 1987. Lauetan txapeldunorde amaitu zuen.

Harentzat, partida hark dimentsio pertsonala ere bazuen. Bere ama Arrasateko Garagartza auzokoa zen, non berak ere ikasketak hasi zituen. Arrasaterekin zituen familia eta pertsona-loturei esker, aurrez aurreko hura oso gertakari zirraragarria bilakatu zen.

Estebanek garai hartako oroitzapenak eta partidei lotutako apustuak kontatzen dizkigu, eta argi uzten du lehen final hark berarentzat izan zuen garrantzia eta bi herrien arteko kirol-harreman estua. Apustuak pilotaren kulturaren funtsezko zati izan direla ere kontatzen digu.

Etorkizuna pilota eskolan hasten da

Kirol honen bilakaera mende erdian zehar jarraitu ondoren, Esteban Ugarte optimista agertzen da Oñatin izango duen etorkizunari dagokionez.

Uste du Aloña Mendik zuzendaritza batzorde dinamikoa duela gaur egun, bai eta kategoria ezberdinetan lehiatzea ahalbidetzen duen kirol egitura ere.

Gogorarazten du klubak senior mailan dozena bat lizentzia inguru dituela, baita hezurmamitzen diren gazte eta kadete mailako jokalari nahikoa ere bere taldeen jarraitutasunari eusteko.

Pilota eskolak haur ugari erakartzen jarraitzen du. Berez, denek ez dute kirol hau praktikatzen jarraitzen nerabezarora iristean. Batzuek, batez ere hamalau urte ingururekin, beste kirol diziplina batzuk aukeratzen dituzte. Hala ere, Aloña Mendiren barruan kirol eskaintza zabala egoteak ez du eragotzi pilotak udalerrian presentzia garrantzitsua izaten jarraitzea.

Beste leku batzuetan gertatzen denaz bestela, Esteban Ugartek ez du uste padel edo tenis bezalako kirolek esku pilota ordezkatu dutenik Oñatin.

Etorkizunean duen konfiantza jarraitutasun horretan oinarritzen da hain zuzen ere: eskola aktibo bat, goiko kategorietara aurrera egiten duten gazteak, konprometitutako entrenatzaileak eta pilotalekuan topagune bat aurkitzen jarraitzen duen zaletasuna.

Esteban Ugarte Iria (Oñati, 1954) mende erdia darama Oñatiko pilotari lotuta. Aloña Mendiko pilota saileko zuzendaritzako kide izan zen, eta klubarekin elkarlanean jarraitzen du.
Bertako historiaren ezagutzaile handia da, eta bereziki entrenatzaile eta laguntzaile anonimoen lana aldarrikatzen du.

70eko hamarkadaren amaieran eta 80ko hamarkadaren hasieran plazako frontoian jokatutako herriko txapelketa.

HITZAREN ERMITA

www.zubixa.eus

MADALENAK HISTORIA HARRIGARRI BAT GORDETZEN DU. SANTU BIHURTUTAKO DUKE BATEN BABESLEKU IZANDAKO TOKI HONETAN, TRADIZIOEK MENDEZ MENDE IRAUN DUTE BIZIRIK. BERTAKO HORMEN ONDOAN JAIOTAKO MIGUEL ÁNGEL ORMAZABALEK MEMORIA BIZI HORREN ATEAK IREKITZEN DIZKIGU.

Bi kilometro eskasek bereizten dute Oñatiko erdigunea Madalena auzotik. Gaur egun Arrasate eta Bergara aldera doan errepidearen ertzean dagoen gune txiki bat da, baina egungo izenaren azpian askoz historia zaharragoa ezkutatzen da. Dokumentuek Erdi Aroaren amaieratik haren arrastoari jarraitzeko aukera ematen dute, eta erakusten dute toki bera mendeetan zehar Balenzategi edo Balantzategi, Urteaga, Magdalena edo Maala eta, azkenik, Sancholopeztegi izenez ezagutu izan dela.
Madalena Oñatiko auzo historikorik zaharrenetako bat dela esan daiteke, ziurrenik. 1489ko Oñatiko erroldan Balenzategi edo Balantzategi ageri da, gero Antsolopetegi, Sancholopeztegi edo Madalena auzoa izenez ezagutuko zena. Orduan 36 auzotar zituen. Eremu horri lotutako baserri edo toponimoen artean Erguña, Izurrategui —Antuena—, Urteaga, Sacholopeztegi eta Balentzategi ageri dira.
Balenzategi izenak bertan zegoen Balenzategiko oinetxearekin zerikusia izan dezake; etxe horrek auzoari izena emango zion. Balenzategi izena bera gariari lotutako jardueraren batekin erlazionatuta egon liteke, eta Balenciaga izenaren BALEN hasiera bera izango luke. Garibai auzoa —gari hitza bera ageri da izenean— mugakidea da.
Ondorengo dokumentazioak erakusten du, gainera, toponimoak XVI. mendean bizirik jarraitzen zuela. Juan Ortiz de Idigoras alkateak 1579an emandako gobernu oneko bando batean, hiribilduko bizitzaren hainbat alderdi arautzean, Garibai, Lazarraga eta Balenzategira zihoazen bideak berariaz aipatzen ziren.
Izen ugaritasun hori nahasgarria izan daiteke gaur egun, baina ohikoa da dokumentazio zaharrean. Auzoak oinetxe garrantzitsu baten, ermita baten, inguruko baserri baten edo lehenagoko toponimo baten izenez ezagutu zitezkeen. Ignacio Zumaldek, Historia de Oñate lanean, Santa Maria Magdalena de Urteaga deitzen dio ermitari eta Sancholopeztegi auzoan kokatzen du berariaz. Funtsezko ohar bat ere egiten du: ermita Urteaga, Balanzategui eta Zubillaga izenez ere ezagutu izan zela. Zumalderen ustez, Urteaga izena inguruko Urtiazpikua eta Urtiagaraikua baserriekin lotuta legoke. Sancholopeztegui geroagoko garaietan ere auzo bereizi gisa agertzen jarraitu zuen. 1842an, Oñatiko azoka suspertzen saiatu eta udalerria lau barrutitan banatu zenean, haietako bat Zubillaga, Sancholopeztegi, Garibay, Torreauzo, Goribar eta Zañartuk osatzen zuten. Beraz, gaur egungo Madalena izenaren atzean tokiko historiaren hainbat geruza gainjartzen dira.

Francisco de Borja baino lehenagoko ermita

Madalenaren ospea ezinbestean dago Francisco de Borjari lotuta, baina ermita hura iritsi baino askoz lehenagokoa zen. Zumaldek XV. mendean kokatzen du lehen dokumentu-aipamena. Borja iritsi zenean, beraz, ez zuen berarentzat espresuki eraikitako establezimendu bat aurkitu, Oñatiko erlijio eta lurralde bizitzan ordurako txertatuta zegoen landa-ermita bat baizik.
Kokapena ere estrategikoa zen: hirigunetik aldenduta zegoen, baina Oñati eta Bergara arteko bidean. Francisco de Borjak berak hala azaldu zion Ignazio Loiolakoari 1551ko apirilaren 23ko gutun batean. Non kokatu erabakitzeko Oñati eta Bergara inguruak hamabost egun baino gehiagoz aztertu ondoren, «una hermita, que se llama de la Madalena» aukeratu zutela zioen; egokia iruditzen zitzaion, Oñati eta Bergara artean zegoenez, bietatik parte hartzen zuelako. Ermita, beraz, baztertua zen baina ez isolatua: Borjak bilatzen zuen erlijio-bizitza ahalbidetzeko adina urrun, baina komunikazio-bide garrantzitsu batetik gertu.

Hemen bizi izan zen Francisco de Borja, apaltasuna aukeratu zuen dukea.

PLAZAOLA

Artixa elkartearen ikerketak antzinatasun horri buruzko erreferentzia zehatz bat ere ematen du: ermitaren lehen albiste ezaguna 1442koa dela dio. Oñatitik Zubillagara doan bidean kokatzen du, Santxolopeztegi auzoan —herritarren artean Txantxilipizti izenez ere ezaguna—, itsas mailatik 210 metro ingurura. Kokapen horrek berriz erakusten du Madalena edo Maala, Santxolopeztegi eta Zubillaga inguruko izenak gurutzatu egiten direla tokiaren identifikazio historikoan.

Gaur arte iritsi den eraikina

Gaur egungo ermita hainbat berreraikuntzaren emaitza da. Artixak jasotako deskribapenaren arabera, estilo barrokoan egina da eta Oñatiko ermiten artean kasu berezia da, erabat berreraiki zenean obra berriaren garaiko diseinuari jarraitu baitzitzaion. Gurutze latindarreko oinplanoa du, hegoaldera orientatuta dago, eta harlandua erabiltzen du iskinetan eta harlangaitza gainerako hormetan. Hamar isurkiko teilatuak landa-ermita baterako ohikoak ez diren proportzio sendoko eraikinaren izaera nabarmentzen du.
Ezkerrean ermitari historikoki lotutako etxea dago atxikita, eta eskuinean frontoi estalia. Sarrera nagusia XVIII. mendekoa da eta maskor formako horma-hobi batek errematatzen du. Artixak dio bertan dagoen irudi modernoak «AGUR MARÍA MAGDALENA 1984» inskripzioa duela, azken berrikuntzaren urteari dagokiona; lehen zegoen tailua barrura eraman zuten desagertzea saihesteko. Fatxadaren gainean harlanduzko kanpai-horma handi bat altxatzen da, goialdean burdinazko gurutzea eta alboetan bi orbe dituela. Barruan ertz-ganga dago, parpain-arkuekin, baita korua eta polikromatu gabeko zurezko erretaula barrokoak ere. Erretaula nagusian Santa Maria Madalenaren irudi titularra San Luis Gonzagaren eta San Simeonen bustoekin batera ageri da; gorago Francisco de Borja irudikatzen da eta, multzoa koroatuz, Espiritu Santuaren usoa.
Beste erretaula batzuetan Karmengo Ama Birjina, Aingeru Guardakoa, Ignazio Loiolakoa eta San Pedro ageri dira. Sarrera buru izan zuen santaren antzinako irudia ere barruan gordetzen da gaur egun.
Sakristiaren gaineko espazioak interes berezia du. Artixak Francisco de Borjak erabilitako gela gisa identifikatzen du, gero kapera bihurtua. Bertan C. Flotats bartzelonarrak sinatutako santuaren tailu bat gurtzen da. Gutxi gorabehera 2,7 x 3,4 metroko gela txikiak, horrela, Borjak Madalenan izandako egonaldiaren oroimenarekin lotura fisiko oso zuzena mantentzen du.

Duke eta erregeorde izatetik jesuita izatera

Francisco de Borja ez zen edozein erlijioso. 1510ean jaioa, Gandiako IV. dukea izan zen, Karlos V.aren zerbitzura jardun zuen eta Kataluniako erregeorde izan zen. Fernando Katolikoaren birbiloba zen, baita Rodrigo de Borja Alexandro VI.a aita santuaren birbiloba ere. Leonor de Castro

emaztea 1546an hil izanak aurretik zetorkion bilakaera espirituala bizkortu zuen, eta urte hartan bertan Jesusen Lagundian sartzea erabaki zuen. Erroman egon ondoren, Borja penintsulara itzuli zen 1551n. Manuel Ruiz Juradoren ikerketak zehaztasun handiagoz azaltzen du iritsiera hura: otsailaren 4an Erromatik atera, Frantziako hegoaldea eta Nafarroa zeharkatu, apirilaren 4an Loiola bisitatu, hilaren 6an Bergaran sartu eta apirilaren 7an iritsi zen Oñatira. Berrogei urte baino gehiago zituen, hezueria zuen eta bidaia luze haren zati handi bat oinez egin zuen. Oñati bere bizitzako etapa erabakigarri baten erdigune bihurtuko zen: han burutuko zuen duke izateari uko egitea eta apaiz ordenazioa jasoko zuen.

Madalenako komunitate txikia

Madalena aukeratzea ez zen berehalakoa izan. Manuel Ruiz Juradoren arabera, Antonio de Araoz probintzialak hamabost egun inguru eman zituen Borja non kokatu aztertzen; Oñati eta Bergara haren egoitza izateko lehian zebiltzan. Azkenean, bi herrien artean zegoen Madalenako ermita aukeratu zuten. Bertan beharrezko obrak egin ziren jesuiten komunitate txiki baten egoitza bihurtzeko. Datu horrek ñabardura garrantzitsu bat eskatzen du: Borja 1551ko apiriletik Oñatin bazegoen ere, komunitatea ez zen Madalenan abuztuaren erdialdera arte behin betiko kokatu.

Obrak aurrera zihoazen bitartean, Borja ez zen geldirik egon. Uztailaren 23an Ignazio Loiolakoari idatzitako gutun batean bere predikuez hitz egiten zuen eta, ermita prestatzen zuten bitartean, ez zutela «el pan de balde» jango esanez egiten zuen txantxa. Beste gutun batean, establezimendua ez zuen ermita soil gisa deskribatu, Oñatiko harresietatik kanpo zegoen «casa de recogimiento» gisa baizik. Adierazpena esanguratsua da: Madalenak erretiroa eta pobrezia eskaini behar zituen, baina ez zen mundutik isolatzeko toki gisa pentsatu.

Obrak handiak izan ziren. Zumaldek Luis de Mendozaren gutun bat jasotzen du; hark dio egunsentitik gauera arte lan egin zuela «la casa para el P. don Francisco» prestatzeko. Urik ez zegoenez, iturri bat ere egin zuen etxearen ondoan. Zumaldek dio iturri hura bere garaian oraindik gordetzen zela.

1551ko maiatzaren 11n Borjak notario aurrean formalizatu zuen bere ondasun eta estatuen gaineko uko eraginkorra. Handik gutxira bizarra moztu, Lagundiaren sotana jantzi eta, hurrenez hurren, ordena txikiak, subdiakonotza eta diakonotza jaso zituen. Maiatzaren 23an apaiz ordenatu zuten. Hala ere, lehen meza publikoa ez zuen berehala eman: Ignazio Loiolakoaren aginduz azaroaren 15era atzeratu zen; orduan, iturriek 10.000 lagunetik gorakotzat jotzen duten jendetza bildu zen Bergarako Santa Ana de Rotalde inguruko zelai batean. Bitartean, Borjak modu pribatuan eman zuen meza Loiolan, abuztuaren 1ean.

«Duke santua» eta ustekabeko erromesaldi-gunea

Francisco de Borja duke ohi bat ermita batean erretiratuta irudikatzea erakargarria da, baina osatu gabea. Manuel Ruiz Juradok, jesuiten dokumentazio ugari oinarri hartuta, urte haietako haren bizitza izugarri aktiboa izan zela azpimarratzen du.

Miguel Ángel bere emaztearekin, Madalenan ezkondu ziren egunean. Erreparatu bien jantziei.

Ermitatik irteten.

Madalena haren egoitza eta barne-bilketarako tokia izan zen, baina baita gogo-jardunen, aitortzen eta gidaritza espiritualaren etxea ere, eta Gipuzkoa, Nafarroa eta beste lurralde batzuetan egindako jarduera misiolari biziaren abiapuntua. 1551ko uztailean gaixoak bisitatzen zituen, behartsuei laguntzen zien eta predikatzen zuen; hilaren 22tik 27ra Madalenan bertan predikatu zuen. Gero Bergara, Azpeitia, Azkoitia, Donostia, Tolosa, Errenteria, Hernani, Arrasate eta Iruñea bisitatuko zituen, besteak beste.

Horregatik, Madalena ez zen Borjaren eremitorio pertsonal hutsa izan. Borjak berak jesuiten egoitzatzat zuen, eta Ruiz Juradok «casa de recogimiento» gisa definitzen du, laster gogo-jardunen etxe eta misiogune bihurtu zena. Borjak Oñatiko kaleetan limosna eskatzen zuen, komunitatea zerbitzatzen zuen, aitortzak entzuten zituen, kontsultak jasotzen zituen eta gogo-jardunak zuzentzen zituen. Jende-etorria hain handia izan zen, non garaikide batzuek ermita xumea benetako «gorte» bihurtu zela esaten baitzuten; ez luxuagatik edo zeremonialagatik, duke ohiarengana hitz egitera joaten zirenen kopuru eta garrantziagatik baizik.

Une ikusgarrienetako bat 1551ko irailaren 13an eta 14an gertatu zen. Borjak Erromatik ekarritako erlikiak prozesioan eraman zituzten Oñatitik Madalenara. Ruiz Juradok erabilitako iturrien arabera, milaka lagun bertaratu ziren jubileua irabazteko. Horrela, Balenzategiko auzo zaharreko ermita txikia eskualdeko erlijio-gune nagusietako bat bihurtu zen, gutxienez hilabete haietan. Jarduerak azaroko lehen meza ospetsuaren ondoren ere jarraitu zuen. Borjak Ignazio Loiolakoari idazten zion aitortzak ugaritzen ari zirela eta ermitan jada «quasi ordinarios en la hermita» zituztela gogo-jardunak egiten.

Esaldiak Madalenaren benetako funtzioa hobeto ulertzeko aukera ematen du: ez zen Francisco de Borjak lo edo otoitz egiten zuen tokia bakarrik, gogo-jardunak erregulartasunez egiten ziren eta orientazio bila zetozenei harrera egiten zitzaien espazioa baizik. Aldi berean, handik etengabe ateratzen zen predikatzera.

Zenbait bidaiatan Hernani lizentziadunak laguntzen zion; hark Borjaren gaztelaniazko sermoiak euskarara itzultzen zituen, euskal hiztunek uler zitzaten.

Dokumentazioak, beraz, oso zabalduta dagoen irudi bat ñabartzeko aukera ematen du. Madalenak Borjak nahi zuen barne-bilketa eskaini zion, baina barne-bilketa hori bateragarria izan zen jesuiten bizitzaren ikuspegi oso apostolikoarekin. 1551ko maiatzeko ordenaziotik azaroko lehen meza publikora bitartean hogei bat aldiz predikatu zuen, gogo-jardunak zuzendu, ospitaleak bisitatu, limosna eskatu eta kontsulta egitera zetozenei arreta emateaz gain. Ermita, aldi berean, komunitate baten etxea, otoitz-lekua, gogo-jardunen etxea eta Oñatiko mugak gainditu zituen misio baten oinarria izan zen.

Irauten duen oroimena

Borjak Oñatirekin eta Madalenarekin izan zuen loturak, bidaia ugarirekin, 1553ra arte iraun zuen. 1552ko martxoan Oñatitik atera zen Portugal aldera eraman behar zuen misio baterako, baina gero Gipuzkoara itzuli eta hainbat alditan Oñatin egon zen berriro. 1552an beste eremu batzuetara ere zabaldu zituen predikuak, kostaldera barne, euskaraz predikatzeko gai ziren jesuitek lagunduta. 1553ko otsailaren amaieran Portugalgo Joan III.a erregearen beste eskaera bat jaso zuen. Oraingoan alde egitea behin betikoa izango zen: 1553ko apirilaren 1ean abiatu eta Oñati utzi zuen. Ruiz Juradok jasotzen duen datu bereziki esanguratsu baten arabera, Borja joan zenean Oñatiko jesuiten komunitateak Madalenan bizitzen jarraitzen zuen. Beraz, tokiaren historia ez da santuaren presentzia fisikora mugatzen.

Miguel Ángel Ormazabal: bizitza oso bat Madalenaren ondoan

Historia eta eguneroko bizitzaren arteko jarraitasun hori gutxik irudikatzen dute Miguel Ángel Ormazabal Urutiak bezain ondo; artikulu honetarako elkarrizketatu dugu.

1946an jaio zen ermitari atxikitako baserrian, han igaro zuen haurtzaroa, urte batzuk geroago gurasoak zaintzera itzuli zen eta gaur egun ere haren ondoan bizi da.

> “Madalena Borjaren erretiro-lekua baino askoz gehiago izan zen: otoitz-etxea eta misio-jarduera bizi baten gunea ere izan zen.”

Madalenarekin duen lotura hain da estua, non tokiari buruzko lehen oroitzapenaz galdetuta naturaltasunez erantzuten duen: «Ba ez dakit, jaio nintzenean, ni hemen jaio nintzen eta».
Familiaren lotura aitarekin hasi zen —Balanzategi baserrian jaioa—, hark ermitari atxikitako baserria erosi baitzuen. Miguel Ángelentzat, beraz, eraikin historiko hura etxeko paisaiaren parte arrunta izan zen luzaroan. Urteekin bakarrik hartu zuen jaio zen tokiaren berezitasunaren kontzientzia. «Zahartzen ari naizen heinean, gero eta harroago nago hemen egoteaz eta atzean dagoen historia hori edukitzeaz», aitortzen du.
Ermitan bertan ezkondu zen. Bera eta emaztea baserritar jantzita ezkondu ziren eta, eguraldi txarra egin arren, tenplu txikia auzoko bizilagunez eta Oñatiko kuadrillako lagunez beteta gogoratzen du. Pasadizoak biografia pertsonala gainditzen duen errealitate bat erakusten du: belaunaldiz belaunaldi, ermita inguruko baserriek osatutako landa-komunitatearen harreman-guneetako bat izan da.

Auzoarena izaten jarraitzen duen ermita

Komunitatearekiko lotura horrek gaur egun ere jarraitzen du. Auzotarrak eurak arduratzen dira, neurri handi batean, ermitaren eta inguruen eguneroko mantentze-lanez. Urtean behin garbiketa orokorra egiten dute, auzotarren ekarpenekin kutxa komun bat mantentzen dute eta jaietan bildutako diruaren zati bat ere kontserbaziora bideratzen dute. «Ermita dena auzotarrek zaintzen dute», laburbiltzen du Miguel Ángelek.
Neurri handiagoko jarduketek, jakina, Elizaren edo Aldundiaren gisako erakundeen esku-hartzea edo laguntza behar dute, baina ohiko zaintza komunitatearen gain dago oraindik.
Miguel Ángelek zaharberritze garrantzitsu bat gogoratzen du, data zehaztu ezin badu ere; kanpoaldean zein barrualdean jardun zen, fatxadako harria landu eta hormak konpondu eta margotu ziren. Haren lekukotza bereziki baliotsua da, ermita monumentu historiko gisa ez ezik, inguruan bizi direnek belaunaldiz belaunaldi zaindutako eraikin bizi gisa ikusteko aukera ematen duelako.
Artixak bildutako dokumentazioak zaharberritzeen historia osatzeko aukera ere ematen du. 1740an, ermita erortzeko arriskuan zegoenean, Gandiako dukeak 6.000 erreal eman zituela jasotzen du. Halaber, Juan de Olaldek 1759an Juan Bautista de Jaureguik egindako erretaula berri baterako testamentu-legatua utzi zuela dio, eta 1853an obra berriak egin zirela. 1759ko data hori ez dator bat Zumaldek emandako kronologiarekin: hark Olalderen legatua 1750ean kokatzen du eta erretaula hurrengo urtean egin zela dio; beraz, komeni da dokumentuen arteko desadostasun txiki hori irekita uztea.
XX. mendean, Artixaren liburuak dio 1964ko otsailaren 29ko Estatuko Aldizkari Ofizialak eraikina Probintziako Monumentu Artistiko izendatu izana argitaratu zuela. Halaber, Foru Aldundiak sendotze-obretan ekarpen ekonomiko handia egin zuela jasotzen du: lau milioi pezeta 1986an eta 3.900.000 pezeta 1987an. 1993an harrizko iturri berri bat ere jarri zen kanpoaldean.
Ermitaren aurrean Aingeru Guardakoaren santutxua ere gordetzen da, Zubillagarako errepidearen ondoan. Artixaren arabera, 1853an eraiki zuen auzoak berak bere kontura, Santa Maria Madalena zaharberritu zen aldi berean. Haren presentziak beste elementu bat gehitzen dio Madalenako paisaia erlijioso txikiari eta, beste behin ere, ondare honen kontserbazioan auzotarrek izan duten zuzeneko zeregina berresten du.

Kanpaitxoa eta oraindik bizirik dagoen tradizioa

Francisco de Borjarekin lotutako objektu guztien artean, Miguel Ángelek argi du zein erakutsiko liokeen lehenengo bisitari bati: kanpaitxoa. Haren inguruan Madalenako ohiturarik berezienetako batek bizirik dirau. Belaunaldiz belaunaldi, hitz egiten hasteko zailtasunak zituzten haurren familiak ermitara joaten ziren, santuari lotutako kanpaitxoa erabiliz ura edan zezaten.
Ez da iraganeko oroitzapen hutsa. Miguel Ángelek kontatzen du elkarrizketa egin baino bi aste eskas lehenago ama bat neskatila batekin joan zela tradizioari eusteko.

> “Auzotarren zaintzak bizirik mantentzen ditu Madalenako ondarea eta ohiturak. San Frantzisko Borjakoaren kanpaitxoaren tradizioak gaur arte iraun du.”

PLAZAOLA

Familiako beste kasu bat gogoratzean, txantxetan dio erremedioak gehiegi funtzionatu behar izan zuela, haur hark «ez baitu hitz egiteari uzten». Herri-sinesmenetik harago, ohituraren jarraipenak erakusten du Borjaren oroimena zenbateraino dagoen oraindik auzoko kulturan txertatuta. Tradizio hori bat dator Zumaldek eta Azpiazuk jasotako albiste historikoekin. Iturriek Borjak erabilitako kanpaitxoa aipatzen dute, baita harekin edandako urak haurrei hitz egiten laguntzen zielako sinesmena ere. Harrigarriena da Miguel Ángelen lekukotasunaren bidez egiaztatzea belaunaldiz belaunaldi dokumentatutako ohitura batek XXI. mendean ere bizirik jarraitzen duela.

Artixaren deskribapenak interes bereziko xehetasun material bat gehitzen du: kanpaitxoa brontzezko pieza errenazentista da, aingerutxoz eta herensugez apaindua, eta «ME FECIT IOHANNES A FINE ANNO 1552» inskripzioa du. Liburuak, tradizioaren arabera, Borjak lo egiteko erabiltzen zuen ohe baten kontserbazioa ere aipatzen du. Objektu horiek haren egonaldiaren eguneroko dimentsioa indartzen dute: ez gaituzte santutegi handi batera eramaten, ermitaren ondoan kokatutako jesuiten komunitate txiki baten eguneroko bizitzara baizik.

Uztailaren 22a: Madalena berriro elkartzen da

Santa Maria Madalenaren jaia ere bizirik dago, uztailaren 22an. Egun horretan meza egiten da oraindik ermitan eta auzotarrak eraikinaren inguruan elkartzen dira berriro. Miguel Ángelek gogoratzen du lehen askoz jende gehiago joaten zela, ez bakarrik auzotik, baita Oñatiko kaletik eta beste toki batzuetatik ere. Erlijio-dimentsioak beste garai batzuetako indarraren zati bat galdu badu ere, ospakizunak ermita eta hura gorde duen komunitatea lotzen jarraitzen du.

Artixak 1990eko hamarkadaren hasieran jasotako tradizioak erakusten du jaia zenbateraino zegoen oraindik auzoari lotuta. Uztailaren 22an meza egiten zen eta hurrengo igandean beste meza bat erromeriarekin, pintxoekin eta trikitixa musikarekin. Lekukotasun berak zioen inguruko familiek txandaka zaintzen zutela ermita, eta gogorarazten zuen aurreko hamarkadetara arte jaiegunetan meza, arratsaldean arrosarioa eta gurutze-bidea eta santaren jaiaren inguruko bederatziurrena egiten zirela. Miguel Ángel Ormazabali egindako gaur egungo elkarrizketak auzo-zaintzako eredu horren jarraipena berresten du, gaur egungo moldeetara egokituta bada ere.

Harriak baino gehiago

HURBILEGI DUGUN ONDAREA

Bada, ordea, paradoxa bat. Francisco de Borjak Madalenan izandako egonaldiak Oñatitik kanpoko jesuitak eta bisitariak erakartzen jarraitzen duen bitartean, oñatiar askok ez dute tokiaren garrantzi historikoa ezagutzen. «Oñatiko jende askok ez daki San Francisco hemen egon zenik», dio Miguel Ángelek penaz. Batzuk kanpaiaren hotsa entzunda soilik hurbiltzen dira eta, sartzean, tenplu txikiaren edertasunarekin harritzen dira.

Agian horixe da eguneroko ondarearen arriskuetako bat: beti begien aurrean duguna ikusezin bihur daiteke. Madalenak ez du Sancti Spiritus Unibertsitatearen monumentaltasunik eta ez dago hiribilduaren erdigunean, baina aurkitzen zaila den konbinazio bat gordetzen du: antzinatasuna, erlijio-oroimena, Europako historia, herri-tradizioa eta tokia berea sentitzen jarraitzen duen komunitatea.

BASERRITIK HARROTASUNERA

Miguel Ángelen bilakaera pertsonalak Oñatiko landa-munduak izan dituen aldaketak ere laburbiltzen ditu. Gaztea zenean, baserrikoa izatea ez zela beti harrotasunez bizi gogoratzen du. «Baserritarrak» hiri-bizitzaren aldean bigarren mailako mundu bateko biztanle gisa ikus zitezkeen. Gaur egun haren ikuspegia guztiz kontrakoa da. Han jaio, ermitan ezkondu, urte batzuk Arrasaten bizi eta gurasoak zaintzera itzuli ondoren, honela dio: «Gaur egun oso, oso, oso harro nago hemen jaio izanaz».

Belaunaldiz belaunaldi, hitz egiten hasteko zailtasunak zituzten haurren familiak ermitara joaten ziren, santuari lotutako kanpaitxoa erabiliz ura edan zezaten.

Miguel Ángel Ormazabal 1946an jaio zen Madalenako ermitari atxikitako baserrian. Han hazi zen eta ermitan ezkondu zen. Arrasaten urte batzuk eman ondoren, gurasoak zaintzera itzuli zen. Gaur egun ere han bizi da, bere sustraiez harro.

Iturri nagusiak:

- Ignacio Zumalde, Historia de Oñate.
- José Antonio Azpiazu, «Recuerdo de la estancia de San Francisco de Borja en la ermita de la Magdalena de Oñati», Boletín de la R.S.B.A.P., LXXVII (2021), 199-210. or.
- Miguel Ángel Ormazabal Urutiari Madalenako ermitari eta auzoari buruz egindako elkarrizketa.
- 1489ko Oñatiko errolda eta Juan Ortiz de Idigoras alkatearen 1579ko gobernu oneko bandoa, artikulu honetarako emandako dokumentazioaren arabera.
- Manuel Ruiz Jurado, S. I., «El sacerdocio jesuítico de San Francisco de Borja (1551-1554)», Simposi Internacional Francesc de Borja, 391-404. or.
- Artixa Elkartea, Oñatiko elizak, konbentuak, ermitak, santutxuak eta gurutzeak, 161-165. or. (Santa Maria Madalenaren ermitari eta Aingeru Guardakoaren santutxuari buruzko atalak).

OÑATIKO HISTORIA

Idigorastarrak (eta IV)

LOS OTROS IDIGORAS

En anteriores números de Zubixa hemos recorrido el origen del apellido y del linaje de los Idígoras, un apellido cuya raíz se encuentra en el corazón de Oñati. Nos detuvimos especialmente en una de sus ramas, los Ortiz de Idígoras, que durante varios siglos tuvieron una presencia destacada en la vida de la villa, ocupando cargos y responsabilidades en su administración.

Pero aquella era solo una parte de la historia.

Porque hubo otros Idígoras. Artesanos que trabajaron con sus manos, comerciantes y emigrantes que abandonaron el valle, jóvenes que cruzaron el Atlántico y descendientes de aquellas ramas que terminaron establecidos a miles de kilómetros de Oñati.

En este, el último número dedicado a los Idígoras, queremos seguir sus pasos.

Un apellido nacido en Garagaltza

Para comenzar el viaje debemos regresar al lugar de origen. Idígoras es un apellido toponímico oñatiarra, vinculado a la zona de Garagaltza. Allí encontramos la antigua casa solar y topónimos relacionados con el linaje, como Idigo e Idigomendi, además de caseríos que llevan el nombre: Idigoratsaurrekoa, Idigoratserdikoa e Idigorasgariakoa.

En el Oñati antiguo la casa era mucho más que una vivienda. Identificaba a una familia y, en numerosas ocasiones, quienes procedían de ella terminaron adoptando su nombre. Con el paso de las generaciones aquel topónimo se convirtió en apellido.

Desde allí surgieron diferentes ramas. Algunas permanecieron estrechamente ligadas a Oñati durante siglos; otras terminaron alejándose del lugar del que procedía su nombre.

Los Idígoras claveteros

Entre esos «otros Idígoras» encontramos a quienes formaron parte del importante mundo artesanal oñatiarra.

Los trabajos del historiador José Antonio Azpiazu han permitido conocer mucho mejor la intensa actividad comercial y manufacturera que caracterizó a Gipuzkoa durante la Edad Moderna. Oñati participaba plenamente de aquella economía, en la que el hierro ocupaba un lugar fundamental.

Ferrones, herreros, cerrajeros, armeros y otros artesanos constituían una parte importante del tejido económico local. Entre ellos estaban los claveteros.

Hoy puede parecernos un oficio modesto, pero los clavos eran indispensables para la construcción, la carpintería, los carros, los aperos agrícolas y multitud de actividades cotidianas.

Y entre quienes ejercieron aquel oficio encontramos también el apellido que nos ocupa.

La documentación del Archivo Municipal permite identificar, por ejemplo, a Ignacio de Idígoras, vecino de Lekunbarri, que aparece registrado como clavetero en una relación correspondiente al periodo 1842-1847. El dato resulta particularmente interesante porque nos muestra otra cara del apellido. Junto a los Ortiz de Idígoras que aparecían ocupando responsabilidades públicas encontramos ahora a un Idígoras vinculado al mundo del trabajo artesanal.

Probablemente nunca sabremos demasiado sobre su vida. Pero podemos imaginar el escenario en el que desarrollaba su oficio: la fragua, el fuego, el hierro y el sonido repetido del martillo sobre el yunque.

También ellos forman parte de la historia de Oñati.

Rumbo a América: de Oñati a México, Perú y Guatemala

Algunos Idígoras emprendieron viajes mucho más largos. Dos documentos conservados en el Archivo General de Indias, que reproducimos en estas páginas, nos permiten recuperar las historias de dos oñatiarras que, a comienzos del siglo XIX, solicitaron autorización para cruzar el Atlántico.

El primero fue Miguel de Villar e Idígoras. En 1803 aparece identificado en su expediente como natural de la villa de Oñate, provincia de Guipúzcoa. Su intención era reunirse con su hermano Basilio Villar, residente en Guanta, en el Reino del Perú. Una anotación fechada en Cádiz el 23 de agosto de 1804 confirma que se le había expedido licencia para embarcarse con destino a Montevideo. El expediente, conservado en el Archivo General de Indias (ARRIBADAS,439B,N.388),

constituye un testimonio de aquellos movimientos migratorios que llevaron a numerosos vascos a buscar nuevas oportunidades al otro lado del océano.
El segundo caso es el de José Manuel de Idígoras, también natural de Oñati, que en diciembre de 1818, con apenas dieciséis años, solicitó autorización para viajar a México.
No emprendía el viaje sin referencias familiares. Un tío suyo, establecido como comerciante en Ciudad de México, había escrito a su madre invitando al muchacho a reunirse con él y participar en sus actividades comerciales. El expediente se conserva con la signatura MEXICO,2499B,N.3. Ambos documentos acreditan la intención de viajar y las gestiones administrativas correspondientes, aunque no permiten reconstruir por completo las vidas que llevaron posteriormente sus protagonistas.

UN YDIGORAS PRESIDENTE DE GUATEMALA

Allí nació, en 1895, José Miguel Ramón Ydígoras Fuentes, militar y político que presidió Guatemala entre 1958 y 1963. Llegó al poder mediante elecciones y su mandato estuvo marcado por la inestabilidad política, la represión de las protestas y la suspensión de libertades civiles. Fue derrocado por un golpe militar encabezado por su ministro de Defensa.
En un primer momento, la presencia de José Manuel de Idígoras en México nos llevó a plantear la posibilidad de que sus descendientes se hubieran establecido posteriormente en Guatemala. Sin embargo, las nuevas investigaciones genealógicas nos han proporcionado pistas que apuntan hacia otros lugares de España.
La consulta de los árboles genealógicos de FamilySearch ha permitido identificar al padre del presidente guatemalteco:
Miguel Ramón Idígoras Herreros, nacido en 1846 en Ortigosa de Cameros, La Rioja, y fallecido el 9 de abril de 1914 en Retalhuleu, Guatemala.
En la misma localidad aparece León Idígoras Fuentes, nacido en 1814, hijo de Gabriel Idígoras y Nicolasa de Fuentes, que posteriormente se estableció en Guatemala.
La búsqueda de Gabriel nos ha llevado hasta dos posibles antepasados vascos: Gabriel Ydígoras Elorza, bautizado en Abadiño el 16 de noviembre de 1778, hijo de Antonio Ydígoras Arrieta y María Elorza Zabaleta, y Joseph Gabriel Idígoras Aguiriano, nacido en Eskoriatza el 18 de marzo de 1779, hijo de Joseph Idígoras Ugalde e Isabel Aguiriano Castañares. Ambos pertenecen a una generación compatible con la de Gabriel, pero todavía no se ha podido demostrar que alguno de ellos fuera el antepasado de los Idígoras guatemaltecos.

Archivo General de Indias, MEXICO,2499B,N.3 ARRIBADAS,439B,N.388

José Miguel Ramón Ydígoras Fuentes. Presidente de Guatemala entre 1958 y 1963

UN APELLIDO, MUCHOS CAMINOS

La dispersión del apellido no terminó en América. Con el paso de las generaciones encontramos Idígoras en distintos puntos de España: Málaga, Sevilla, Valladolid y otras provincias, y en profesiones y ámbitos públicos completamente diferentes.
Uno de los más cercanos para nosotros es, naturalmente, Santi Idígoras Bilbao.
Nacido en Oñati en 1953, fue uno de los futbolistas oñatiarras de mayor proyección. Delantero de la Real Sociedad, perteneció a una generación excepcional del club donostiarra y formó parte de la plantilla que conquistó el campeonato de Liga de la temporada 1980-81.
Para muchos aficionados sigue siendo el Vikingo de Oñati.
En el periodismo encontramos a Miguel Ángel Idígoras Urrezola, a quien ya entrevistamos, nacido en San Sebastián en 1959 pero de abuelo Oñatiarra. Desarrolló una larga trayectoria profesional en Televisión Española, donde, entre otras responsabilidades, fue corresponsal de TVE en Londres y participó en diferentes espacios informativos y de reportajes y director de Euskal Telebista desde julio de 2009 hasta noviembre de 2012.
También la política ha tenido sus Idígoras. Juan Cruz Idígoras Guerricabeitia, Jon Idígoras (1936-2005), fue novillero, sindicalista, parlamentario y uno de los dirigentes históricos de Herri Batasuna. Lo mencionamos como otro ejemplo de las muy diferentes trayectorias públicas asociadas al apellido.
Y si viajamos hasta Málaga encontramos probablemente a dos de los Idígoras más conocidos por los lectores de prensa: los hermanos Ángel y Francisco Javier Rodríguez Idígoras, Idígoras y Pachi, que han convertido el apellido familiar en una firma reconocible del humor gráfico español.
Para Zubixa tienen, además, un significado especial: Idígoras y Pachi realizaron una viñeta expresamente para nuestra revista.

DE OÑATI AL MUNDO

La historia de un apellido es también la historia de quienes lo llevaron.
En el caso de Idígoras encontramos administradores y alcaldes, pero también artesanos. Encontramos un clavetero en Lekunbarri, un joven de dieciséis años que quiso comenzar una nueva vida en México y otro oñatiarra que emprendió el camino hacia Montevideo y Perú. Al otro lado del Atlántico encontramos después a un Ydígoras convertido en presidente de Guatemala.
Y en tiempos más recientes aparecen un campeón de Liga con la Real Sociedad, un corresponsal de televisión, un conocido dirigente político y dos humoristas gráficos que incluso terminaron colaborando con esta revista.
No podemos afirmar que todos ellos pertenezcan a una única línea familiar. Tampoco debemos convertir las posibilidades genealógicas en certezas cuando faltan documentos que permitan unir unas generaciones con otras.

Dibujo de Santi Idígoras

Pero hay algo que sí comparten: el apellido y su procedencia geográfica. Hoy encontramos Idígoras lejos de Gipuzkoa y a ambos lados del Atlántico. Sin embargo, para buscar el origen del nombre hay que regresar a un espacio sorprendentemente pequeño.
Hay que volver a Garagaltza, a Idigo, a Idigomendi y a los caseríos que todavía conservan aquel viejo nombre.
Porque antes de viajar a México, Montevideo o Guatemala; antes de aparecer en un estadio de fútbol, en una corresponsalía de televisión, en el Parlamento o al pie de una viñeta, Idígoras había sido el nombre de un lugar.
Y ese lugar está en Oñati.

FUENTES Y BIBLIOGRAFÍA

- Azpiazu Elorza, José Antonio: Sociedad y vida social vasca en el siglo XVI. Mercaderes guipuzcoanos.
- Archivo Municipal de Oñati: documentación histórica y registros de claveteros.
- Archivo General de Indias: expedientes MEXICO,2499B,N.3 y ARRIBADAS,439B,N.388.
- Universidad de San Carlos de Guatemala: investigaciones históricas sobre Miguel Ydígoras Fuentes.
- FamilySearch: registro genealógico de José Miguel Ramón Ydígoras Fuentes.
- Real Sociedad de Fútbol: archivo histórico del club.
- RTVE: archivo de corresponsales.
- Congreso de los Diputados: archivo parlamentario.
- Asociación de la Prensa de Málaga: trayectoria de Idígoras y Pachi.
- Zubixa: artículos anteriores sobre el linaje Idígoras y archivo de la revista.

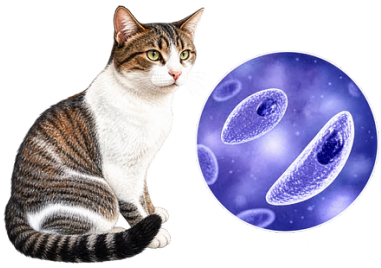
TOXOPLASMOSIA

Katuak eta haurdunak: elkarrekin bizi daitezke?

Haurdun egoteak ez du esan nahi katuari agur esan behar zaionik. Toxoplasmosia nola transmititzen den jakitea eta higiene-neurri erraz batzuk hartzea funtsezkoa da arriskua murrizteko. Artikulu honetan zalantza nagusiak argitu eta elkarrekin segurtasunez bizitzeko aholkuak bildu ditugu.

Haurdunaldia iristen denean, etxean katu bat duten familia askori galdera bera sortzen zaie: arriskutsua al da katuarekin bizitzen jarraitzea? Toxoplasmosiari buruzko beldurra katuak abandonatzeko arrazoietako bat izan da urteetan. Informazio faltak eta gaixotasunaren inguruan zabaldutako ideia okerrek familia batzuk beharrezkoak ez diren neurriak hartzera eraman dituzte. Izan ere, toxoplasmosia arriskutsua izan daiteke haurdunaldian lehen aldiz hartzen bada, baina horrek ez du esan nahi etxean katu bat izatea arriskutsua denik.

Prebentzio-neurri erraz batzuk hartuta, haurdunaldia eta katuarekiko bizikidetza guztiz bateragarriak dira.

1. Zer da toxoplasmosia?

Toxoplasmosia *Toxoplasma gondii* izeneko protozoo batek eragindako infekzioa da. Parasito hori animalia askoren zelulen barruan bizi daiteke, baita gizakien eta katuen barruan ere. Katu gehienek ez dute gaixotasunaren sintomarik izaten.

Kutsatzen direnean, askotan gazteak direnean gertatzen da, ehizatzen hasten direnean edo kutsatutako animalien haragi gordina jaten dutenean, adibidez, saguak edo hegaztiak. Kutsatutako beste katu batzuen gorotzetan dauden oozisto infekziosoak irentsita ere kutsa daitezke.

Katu batek infekzioa hartzen duenean, parasitoaren oozistoak gorotzen bidez kanporatu ditzake denbora-tarte mugatu batean. Baina hemen dago ulertu beharreko datu garrantzitsu bat: oozisto horiek ez dira berehala infekziosoak. Horretarako, normalean, egun batetik bost egunera behar dute. Horregatik, katuaren hondar-kutxa egunero garbitzea prebentzio-neurri oso eraginkorra da.

2. Katua al da kutsatzeko arrisku nagusia?

Ez. Eta hori da toxoplasmosiari buruz argitu beharreko ideia nagusietako bat. Pertsonengan infekzioa hartzeko bide arruntagoak dira haragi gordina edo gutxi egina jatea eta behar bezala garbitu gabeko barazkiak kontsumitzea, eta ez katu bat ukitzea edo harekin etxe berean bizitzea.

Datua

Oñatin erregistratutako katuak

Guztira: 279 katu

- Emeak: 133 · % 47,7
- Arrak: 125 · % 44,8
- Sexua zehaztu gabe: 21 · % 7,5

Iturria: Eusko Jaurlaritza, REGIA / Open Data Euskadi. Kontsulta: 2026ko irailaren 28a.
Oharra: datuek erregistratutako katuak jasotzen dituzte; ez dute Oñatiko katu guztien kopurua adierazten.

Beraz, katua laztantzeak, harekin jolasteak edo etxe berean bizitzeak ez du berez toxoplasmosia transmititzen. Arriskua kutsatutako materiala ahora iristen denean sortzen da.

Horregatik dira hain garrantzitsuak elikagaien higienea eta katuaren hondar-kutxa garbitzean hartu beharreko neurriak.

3. Zergatik izan daiteke arriskutsua haurdunaldian?

Pertsona askok toxoplasmosia izan dute beren bizitzako uneren batean konturatu ere egin gabe. Arazo nagusia emakume batek infekzioa haurdunaldian lehen aldiz hartzen duenean sor daiteke.

Kasu horretan, parasitoak fetuari eragin diezaioke eta, egoeraren arabera, ondorio larriak sor ditzake. Horregatik, haurdunaldian medikuak egoki irizten dituen kontrolak egitea eta prebentzio-neurriak betetzea garrantzitsua da.
Baina horrek ez du esan nahi katua etxetik atera behar denik.

Berdin garrantzitsua da azpimarratzea emakumeak haurdunaldiaren aurretik toxoplasmosia igaro badu (odol-analisi bateko IgG immunoglobulinen bidez egiazta daitekeena), babes-inunitatea duela jada. Kasu horretan, parasitoa fetuari transmititzeko arriskua izugarri gutxitzen da.

4. Katua baduzu, zer egin?

Lehenengo gomendioa oso erraza da: ez larritu.

Haurdunaldian arreta berezia jarri behar zaio katuaren hondar-kutxari. Ahal bada, beste pertsona batek garbitzea komeni da. Zuk egin behar baduzu, erabili eskularruak, garbitu kutxa egunero eta garbitu eskuak ondo amaitutakoan.
Katua etxe barruan edukitzea ere komeni da, ehizatzeko aukerarik izan ez dezan eta kutsatutako beste katu edo animaliekin kontaktua murrizteko. Eta ez eman haragi gordinik; katuentzako prestatutako elikagaiak aukera seguruagoa dira.

Ez ahaztu, gainera, zure elikadurarekin ere neurriak hartu behar dituzula: garbitu fruta eta barazkiak ondo, eta ez jan haragi gordina edo behar bezala egin gabea.

Iturriak: CDC: toxoplasmosiari eta haren prebentzioari buruzko informazioa; Cornell Unibertsitateko Feline Health Center: katuen toxoplasmosiari buruzko informazioa; Eusko Jaurlaritza, REGIA / Open Data Euskadi: Oñatin erregistratutako katuen datuak.
Kontsulta-data: 2026ko irailaren 28a.

Ezinbesteko bost arauak

Oro har, haurdunaldian katuarekin segurtasunez bizitzeko:

1. Ez eman katuari haragi gordinik.
2. Ahal bada, ez garbitu zuk hondar-kutxa haurdunaldian; egin behar baduzu, erabili eskularruak.
3. Garbitu hondar-kutxa egunero, eta ondoren garbitu eskuak ondo urarekin eta xaboiarekin.
4. Garbitu ondo fruta eta barazkiak eta saihestu haragi gordina edo gutxi egina.
5. Ez abandonatu zure katua haurdun zaudelako. Informazioa eta prebentzioa dira babesik onena.

Toxoplasmosia serio hartu behar da haurdunaldian, baina katua ez da etsaia. Higiene-neurri erraz batzuekin eta medikuaren gomendioei jarraituz, katuarekin bizitzen jarrai dezakezu eta familiako kide izaten jarrai dezake, haurra iritsi aurretik eta ondoren.

QUOUSQUE TANDEM? BETIRAKO DENAZ

Manu Egaña Txopitea*

Badira gizarte batek bere ongizatearen zergatiei buruz galdetzeari uzten dion garaiak, bere ongizatea paisaiaren parte dela sinetsita amaitzen duelako. Pixkanaka gertatzen da, ia oharkabean. Belaunaldi askoren ahalegin kolektiboaren emaitza izan dena eskuratutako ondare gisa hartzen hasten gara, paisaiaren parte balitz bezala; oparotasunak, hartzen ditugun erabakiak edozein direla ere, bere jarraitutasuna bermatuko lukeen naturaren lege bati erantzungo balio bezala. Agian hori da arrakasta izan duten gizarteen arriskurik handiena: ez aberastasuna galtzea, baizik eta aberastasun hori lortzea posible egin zuten arrazoiak ahaztea.
Nire ustez, Gipuzkoa poliki-poliki puntu horretara hurbiltzen ari da. Ez gure industria-sarea lehiakorra izateari utzi diolako, ezta gure enpresek hamarkadetan erakutsi duten egokitzeko gaitasun aparta galdu dutelako ere. Kontrakoa, hain zuzen. Lurralde oparo, berritzaile eta industriazale batean bizitzen jarraitzen dugulako, ondorioak eta kausak nahasteko arriskua dugu. Ongizatea abiapuntutzat hartzen hasi gara, eta ahaztu egiten dugu, egiaz, emaitza izan dela beti. Hamarkadetan zehar, Gipuzkoa industria-lurralde bat baino askoz gehiago izan da. Lana, erantzukizuna eta konpromisoa ulertzeko modu jakin bat izan da. Familia-tailer txiki askok mundu osoan lehiatzeko gai ziren enpresak sortu zituzten, lehengairik gabe, barne-merkatu handirik gabe eta abantaila geografiko berezirik gabe.

Hori guztia posible izan zen ezagutza teknikoari, etengabeko ikaskuntzari, emandako hitzari, ekiteko ausardiari eta ahaleginak merezi zuela sinesteari balioa ematen zion kultura bat zegoelako. Ez zen lan asko egitea bakarrik. Lana ondo egitea zen kontua. Etengabe hobetzea. Erantzukizunak hartzea. Berrikuntza bakoitzak, bezero berri bakoitzak eta produktibitatearen hobekuntza bakoitzak milaka familien etorkizuna sostengatzen zuen proiektu kolektibo bat indartzen zuela ulertzea.

«Ongizatea abiapuntutzat hartzen hasi gara, eta ahaztu egiten dugu, egiaz, emaitza izan dela beti».

Arrakasta ekonomikoa ez zen kasualitatea izan; kultura jakin baten ondorio zuzena izan zen.
Horregatik kezkatzen nau gaur egun gure eztabaida publikoan nagusitzen ari diren elkarrizketa batzuen norabideak. Gero eta gehiago hitz egiten dugu aberastasuna nola banatu, eta gero eta gutxiago nola sortzen jarraitu. Soldatez, lanaldiez, baimenez edo eskubideez eztabaidatzen dugu —gai guztiak zilegi eta beharrezkoak dira—, baina ia ez dugu denaren aurretik dagoen galdera bati heltzen: nola izango gara lehiakorrak hemendik hogei urtera? Galdera deserosoa da, epe laburretik harago begiratzera behartzen gaituelako. Aberastasuna ez da dekretuz sortzen. Banatu aurretik, norbaitek sortu egin behar du.
Eta gurea bezalako lurralde batean aberastasuna sortzeak esan nahi du egunero lehiatu behar dugula Polonia, Turkia, India, Vietnam edo Txinako enpresekin; etengabe produktibitatea hobetzen dutenekin, teknologia berriak txertatzen dituztenekin eta hamarkadetan zehar gure enpresek irabazi duten prestigio bera lortu nahi dutenekin.
Ez ditut lerro hauek nostalgia hutsagatik idazten, ezta iraganeko edozein garai hobea izan zela sinetsita ere. Ez dut uste, halaber, ongizatea lan-eskubideak murriztuz eraiki behar denik. Dikotomia faltsua litzateke hori.

Beste kezka bat dut: ia ohartu gabe, gaur egun dugun eredu ekonomikoa posible egin zuten oinarri kultural batzuk ahultzen ari ote garen.
Bereziki kezkatzen nau pertsonen nahiak eta asmoak enpresa bat hazten duen horretara bideratzen ez dituzten sistemak diseinatzen ari ote garen. Taldeak gidatzea, proiektu estrategikoak zuzentzea, bezeroak bisitatzea, merkatu berriak irekitzea, hornitzaileekin negoziatzea, erabaki konplexuak hartzea edo saihetsezinez ziurgabetasuna eta higadura pertsonala dakarzten erantzukizunak bere gain hartzea ia ez da modu berezian aitortzen. Inork esplizituki esan gabe ere, zabaltzen ari den mezua da ahalegin gehigarriak, arriskuak eta konpromisoak gero eta balio txikiagoa dutela.

Eta pizgarriek, ekonomiak eta esperientziak behin eta berriz erakutsi duten bezala, ez dute soilik errenta banatzen; jokabideak moldatzen dituzte, bokazioak gidatzen dituzte eta, azkenean, erakunde baten kultura eta, denborarekin, gizarte osoarena ere definitzen dute.
Ez da berdintasuna zalantzan jartzea. Berdintasuna gure gizarteen lorpen handienetako bat da eta zaindu beharrekoa. Galdera beste bat da: desberdintasunak murrizteko ahaleginean ikasteko, arriskuak hartzeko, pertsonak gidatzeko edo berritzeko pizgarriak ezabatzen baditugu, zer motatako erakundeak eraikitzen ari gara? Eta, batez ere, zer motatako gizartea? Ekonomialariek aspaldidanik gogorarazten digute egia deseroso baina sinple bat: pertsonok pizgarriei erantzuten diegu. Ez berekoiak garelako, baizik eta komunitate orok, modu esplizituan edo isilean, zer jokabide baloratzen dituen transmititzen duelako.

«Ez dago oparotasun iraunkorrik gizarte batek ezagutza, ahalegina, erantzukizuna eta merezimendua baloratzeari uzten dionean».

Gizarte batek erantzukizun, konpromiso edo ekarpen maila desberdinak behar bezala bereizteari uzten dionean, ez ditu soilik desberdintasunak zuzentzen; aitortza merezi duenari buruzko mezu kulturala ere bidaltzen du. Eta mezu kulturalek jokabideak moldatzen dituzte.
Horri beste adierazle batzuk gehitu behar zaizkio, arinkeriaz baztertu behar ez genituzkeenak.
Gipuzkoak Estatuko absentismo-tasarik handienetako batzuk ditu. Enpresa askok gero eta zailtasun handiagoak dituzte industria-lanpostu jakin batzuk betetzeko. Biztanleria zahartzen ari da, nazioarteko lehia gero eta handiagoa da, eta aurrerapen teknologikoak gero eta prestakuntza handiagoa eskatzen du. Fenomeno horietako bakoitzak bere aldetik ez du hondamendirik iragartzen. Baina guztiak batera aztertuta, gutxienez gogoeta lasai bat merezi duen joera marrazten dute. Greziako mitologiako istorio batek betidanik iruditu zait bereziki adierazgarria. Kasandra, Priamo eta Hekuba Troiako erregeen alaba, eta Hektorren eta Parisen arreba, Apoloren eskutik etorkizuna ikusteko dohaina jaso zuen. Jainkoa arbuiatu zuenean, dohaina madarikazio bihurtu zuen: etorkizuna ikusten jarraituko zuen, baina inork ez zuen inoiz bere ohartarazpenik sinetsiko. Kasandrak zurezko zaldiaren etorrera aurreikusi zuen, Troiaren suntsipena iragarri zuen eta hura saihesten saiatu zen. Inork ez zion sinetsi. Ez oker zegoelako, baizik eta goizegi zuelako arrazoia. Batzuetan pentsatzen dut gizarteok ere antzeko gortasun mota bat garatzen dugula. Ez seinaleei muzin egin nahi diegulako, baizik eta psikologikoki askoz erosoagoa delako hamarkadetan ondo funtzionatu duenak betiko horrela jarraituko duela sinestea.
Gaur egun lehiakortasunaz, produktibitateaz edo ahaleginaren kulturaz hitz egitea ongizatearen aurkako diskurtsotzat edo lortutako eskubideei uko egitekotzat hartzen da sarritan. Agian, ordea, benetako arduragabekeria ez da galdera horiek egitea, baizik eta oraindik garaiz gaudenean egiteari uztea.
Nahiko nuke oker egotea. Nahiko nuke hemendik hogei urtera norbaitek lerro hauek berrirakurri eta alferrikako ezkortzat jotzea. Albisterik onena izango litzateke.
Baina historiak zerbait erakusten badigu hauxe da: oparotasuna ez dela egun batetik bestera desagertzen. Lehenago gertatzen da askoz sotilagoa den zerbait: gizarte batek aberastu zuten balioak ahazten hasten da. Ahaleginaren, konpromisoaren, erantzukizunaren eta merezimenduaren kultura ahuldu egiten da; pixkanaka ahaztu egiten dira gaurko ongizatea eraiki zuten sakrifizioak, eta jaso duguna betiko bermatuta dagoela sinesten hasten gara. Orduan agertzen da konplazentzia.
Eroso jartzen gara. Lehiakorrak izaten jarraitzeko zer egin behar dugun galdetzeari uzten diogu, agian esplizituki esan gabe ere, beti izango garela sinesten dugulako. Eta ondoren hasten da, ia oharkabean, lehiakortasuna higatzen. Ondorio ekonomikoak iristen direnean, jada ez dira arazoaren jatorria; urte luzez ernatzen joan den aldaketa kultural baten agerpena baino ez dira. Izan ere, benetako eztabaida ez da inoiz izan lehiakortasunaren eta ongizatearen artean aukeratzea. Gakoa da ulertzea bata bestearen baldintza dela. Ez dago soldata onik enpresa lehiakorrik gabe. Ez dago ongizate-estatu sendorik aberastasuna sortzeko gai den ekonomiarik gabe. Ez dago oparotasun iraunkorrik gizarte batek ezagutza, ahalegina, erantzukizuna eta merezimendua baloratzeari uzten dionean.
Agian iritsi da elkarrizketa hori berreskuratzeko garaia. Ez gehiago lan egiteko, baizik eta etorkizunean nolako herria izan nahi dugun galdetzeko. Izan ere, benetako galdera ez da datorren urtean zenbat gehiago banatu ahal izango dugun; benetako galdera da zer Gipuzkoa ari garen eraikitzen, gure seme-alabek ere, hemendik hogeita hamar urtera, guk oinordetzan jaso dugun oparotasunaz gozatzen jarraitu ahal izan dezaten.

Iñaki Madison

Haizearen Ahotsean

AHALEGINAREN KULTURA

Gimnasioaren kulturak inoiz ez bezalako gorakada izaten ari da, batez ere ahalegin fisikoarekin duten harremana berrasmatzen ari diren gazteen artean.
Mugimendu hau, nahiz eta lagun piloa bildu dauen zaletasun legez oraindik barria izan, gizarte-errealitate inportante legez errotu da gure artean. Sareetako eragileek be izan dabe horretan zerikusia: ustezko aditu horreek, «like» eta jarraitzaile gutxi batzuen truke aholkuak banatzen dituztenak, eta beren gorputzaren jabe izateko nahiz aurrera egiteko akuilua aurkitzeko gero eta gogo biziagoak bultzatuta. Gazte askorentzat —eta hain gazte ez diran beste horrenbestentzat—, ariketa egitea ez da jarduera fisiko hutsa: bizimoduko arlo guztietara zabaltzen dan estilo oso bat baizik, eguneroko azken bazterreraino, jaten dabenetik hasi eta besteekiko harremanetaraino. Orekaz jaten dabe, garaiz oheratzen dira, alkoholik ez dabe edaten edo batere ez, eta astean hiru-bost aldiz joaten dira entrenatzera, gimnasioko kideekin berbetan jarduten duten bitartean, nork pisu handiagoa altxatu edo errepikapen gehiago egin eztabaidatuz.

Halaxe, beren mundu txikietan ixten doaz, ahalegin fisikoa lokarri nagusi daben ghetto modukoak sortuz. Kezkaz begiratzen diot dena bereganatzen dauen grina honi, gazteok beren ingurunetik bakartuta uzten dituelako batzuetan. Badirudi elikadura eta entrenamendua ardatz dituen bizimodua dutela babesleku bakarra, gero eta arrotzagoa eta erradikalagoa egiten jakun mundu honetan elkarrekin bizitzen jarraitzeko. Edo nire adinagaitik, edo beste errealitate batean bizi naizelako, edo, besterik gabe, irakurtzearen eta gimnasiora joatearen artean aukeratzera emanez gero, liburu on baten orrietan murgiltzea, hitzaldi-solasaldi eder batera joatea edo zineman esertzea nahiago dudalako...
Dena dela, sinetsi nahi dut gure herri eta hirietako gimnasioak betetzen dituzten gazte zoragarri horiek noizbait ulertuko dutela askotariko ahaleginak beharko ditugula gaur daukagun bizimodu pribilegiatuari eusteko. Askotariko motibazioak be beharko ditugu, lanera joateari eta gizartean parte hartzaile aktibo izaten saiatzeari gimnasiora joateari adinako garrantzia emateko, haren maila berean den-dena emanez; hori bai, neurria galduta ibili barik, munduan esker txarreko jenderik ez da falta eta.

KATEKESIA 2026-2027

BIDEA ELKARREKIN HASIKO DUGU

Zure seme-alabak Jainkoaren maitasuna ezagutzeko bidean

2018an jaiotako haurrak
2027ko maiatzean egingo dute Lehen Jaunartzea.

Katekesia hilean behin
igandeetan, familia-mezaren aurretik.

San Migel jaien ondoren
hasiko gara.

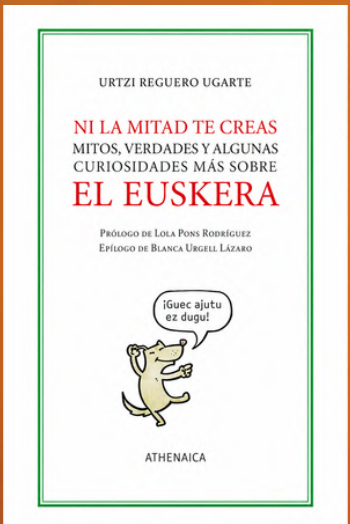
FAMILIENTZAKO INFORMAZIO-BILERA

IRAILAK 10 · 19:00

Garoa · Parrokiako lokalak

Zalantzak edo informazio gehiago:
672 861 648

OÑATIKO PARROKIA

GOMENDATUTAKO LIBURUAK

Zubixa Aldizkaria

Gure langileei buruz

Erredaktore-burua
Ricardo Guisado-Balanzategui

Zuzendaria
Ricardo Guisado-Balanzategui

Euskara
Mikel Zabala eta Carmen Fernández

Aldizkariaren edukiak
Beñat Gallastegui

Lankidetzak
Carlos Marmol

Oñati
www.zubixa.eus
zubixaaldizkaria@gmail.com
@zubixaaldizkaria

ISSN: 3101-2957